

УДК 811.111(73)-3.09

THE SHORT STORY "THE SPECTRE BRIDEGROOM" IN THE CONTEXT OF "THE SKETCH BOOK" BY W. IRVING

НОВЕЛА «ЖЕНИХ-ПРИВИД» В КОНТЕКСТІ «КНИГИ ШКІЦІВ»

В. ІРВІНГА

Tveritina T.I. / Тверітінова Т.І.

c.ph.s., as.prof. / к.ф.н., доц.

ORCID ID: 0000-0002-7731-2040

Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University,

Kyiv, Bulvarno-Kudriavska, 18/2, 04053

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,

Київ, Бувльварно-Кудрявська, 18/2, 04053

В роботі досліджується новела «Жених-привид» в контексті «Книги шкіців» В. Ірвінга. З'ясовується вплив досвіду європейських романтиків на формування фольклористичної концепції письменника. Простежується перетворення баладного сюжету на "practical joke", американську гумореску народного походження. Аналізуються зв'язок з німецькою фольклорною традицією, романтична двоплановість фіналу, натуроцентризм, бінарні опозиції «тиша – мовлення», «чоловіче – жіноче», що властиво як новелі «Жених-привид», так і багатьом іншим творам збірника.

Ключові слова: В. Ірвінг, «Книга шкіців», «Жених-привид», новела, фольклорна традиція, натуроцентризм, дихотомія «тиша – мовлення», «чоловіче – жіноче».

Вступ.

В. Ірвінг по праву вважається засновником американського романтизму й одного з його провідних жанрів – жанру новели. Його «Книга шкіців» ("The Sketch Book", 1819-1820) є першим американським збірником романтичних коротких оповідань. В сучасному вітчизняному та зарубіжному літературознавстві здійснювались спроби дослідження збірника в контексті творчості письменника 1802-1832 рр. (Д. Ріндж, Дж. Кассон, В. Хезліт, Д. Боден, Е. Бурстейн, Н.Ф. Шерстюк, О.М. Апенко та ін.), в окремих роботах О.М. Зверєва, Ю.В. Ковальова, М.М. Бобрової, Т.М. Степанової, Ф.А. Аутлевої, Е.В. Староверової, І.Т. Островської, а також в полікритичних студіях, які були здійснені вітчизняним літературознавцем С.М. Пригодієм. Втім варто зауважити, що основний масив наукових досліджень присвячений проблемам зрілої творчості письменника, а при студіюванні його «Книги шкіців» увага приділялась питанням жанру, традиції, рецепції в інших національних літературах. З усієї збірки більшу увагу приділяли окремим творам, таким, як «Легенда Сонної Лощини» та «Ріп Ван Вінкль». Новела «Жених-привид» не викликала серйозного зацікавлення дослідників, хоча цей твір має важливе значення в реалізації авторського задуму й органічно вписується в структуру збірника. Тому дослідження новели та її зв'язків з іншими творами «Книги шкіців» крізь призму естетики та художності (натуроцентризм, фольклорна основа, романтична двоплановість фіналу, бінарні опозиції) видається цікавим і перспективним.

Мета статті – визначити місце новели «Жених-привид» в контексті провідних творів «Книги шкіців», простежити опозиційні дискурси (дихотомії),

які автор використовує в романтичній інтерпретації фольклорного матеріалу. В роботі використані історико-літературний, зіставно-типологічний та культурологічний методи дослідження.

Основний текст.

На перший погляд, новела «Жених-привид» суттєво відрізняється від інших творів. В збірнику з тридцяти чотирьох різножанрових творів переважна більшість підпорядкована англійській тематиці (повсякденне життя, звичаї, характери, національне письменство); шість творів присвячені зображенню американського життя і лише в одному – «Жениху-привиді» - події відбуваються в європейській країні, в Німеччині. Наратором в цій новелі виступає випадковий подорожній.

Про те, що наратологія «Книги шкіців» є неоднозначним експериментом, зазначав С.М. Пригодій в дослідженні естетичної критики збірника [1, с. 40-41]. Вже в назві - "The sketch book of Geoffrey Crayon, Gent" - анонсувався наскрізний герой-натор, шанувальник старовини і сільського життя. Крім вигаданого Джеффри Крейна до оповіді підключалися Дідріх Нікербокер (з паперів якого були запозичені твори «Легенда Сонної Лощини», «Ріп Ван Вінкль»), і старий швед, який розповідав історію про жениха-привида, а в творах на початку і в кінці збірника з'являвся сам автор («Оповідь автора про себе», «Л'Енвой»). Кожен з нараторів має свій текст і свою манеру оповіді, але всіх об'єднував зв'язок з європейською фольклорною традицією, інтерес до містики й фантастики, м'яка іронія, ліризм.

Важливу роль в створенні фольклористичної концепції Ірвінга відіграв досвід європейських романтиків: теоретичні праці Й. Гердера, Ф. Шлегеля, творчість Е.Т.А. Гофмана, Л. Тіка, В. Скотта, братів Грімм, Ж. де Сталь. Особливістю романтизму Ірвінга є намагання «одночасно подивитись на Атлантику в обох напрямках» [4]. Письменник вбачав в цьому збірнику не тільки можливість виявити різницю між європейською цивілізацією й молодим американським суспільством, а й інтерпретувати європейську культурну традицію з точки зору людини Нового Світу.

На думку С.М. Пригодія, розмаїття «Книги шкіців» «тримається на трьох романтичних оповіданнях: «Ріп Ван Вінкль», «Жених-привид», «Легенда Сонної Лощини». Причому, перше з них розміщено на початку «Книги шкіців», друге – точно в середині, а третє – у фіналі» [1, с. 36-37]. Цікаво, що всі ці ключові твори певною мірою сходять до німецьких фольклорних та літературних джерел. Так, «Легенда Сонної Лощини» була створена під впливом п'ятої (й останньої) з «Легенд про Рюбецаля» Й.К.А. Музеуса, німецького письменника й автора збірки «Народні казки німців». Ірвінга зацікавила літературна обробка богемської казки, де фігурував винахідливий молодик, який для остраху подорожніх видавав себе за вершника без голови [5]. В новелі Ірвінга герой теж вдається до цієї витівки, використовуючи місцеву легенду для усунення небажаного суперника. До фольклорних джерел новели «Ріп Ван Вінкль» належать німецькі легенди з відповідним сюжетом. Перша – «Пітер Клаус, пастух», в обробці Й.К.К. Нахтігаля, в якій герой натрапляє в лісі на загадкових гравців в кеглі, а спробувавши їхнього вина, засинає і

прокидається через двадцять років. Ще одним джерелом вважається казка «Карл Катц», яку приписували братам Грімм: гноми, караючи героя за лінощі, напоїли його зіллям і занурили в сон на сто років.

Два твори зі збірника Ірвінга, як зазначають дослідники, пов'язані з творчістю німецького преромантика Г.А. Бюргера. Так, С.М. Пригодій вважає «Легенду Сонної Лощини» перелицюванням балади «Дикий мисливець» [1, с. 35]. А новела «Жених-привид» є майстерною модифікацією бюргерівської «Ленори», яка в свою чергу була літературною обробкою німецьких народних пісень. Сюжетна схема бюргеровської балади була поширена в творах європейських митців: Й.В. Гете («Коринфська наречена»), В. Скотта («Замок Смальгольм, або Іванів вечір») та ін. [2, с. 271-279].

Свій твір «Жених-привид» Ірвінг вибудовує за традицією романтичної балади: відома історія про жениха-мерця, який забирає з собою сумну наречену, атмосфера таємничості, баладний хронотоп, поєднання епічних, ліричних та драматичних елементів. Події відбуваються в «дикій і романтичній області» середньовічної Німеччини, в усамітненому замку, мешканці якого захоплювалися «нескінченними легендами і сагами, якими в країні славиться будь-яка гора та долина» [4]. Цим і скористався герой, який опинився в незручній ситуації: його помилково прийняли за жениха доньки барона, через безкінечні застільні розмови він не зміг повідомити про загибель друга, тим більше, що був зачарований красою нареченої. До подальших дій його підштовхує сам господар: після розказаної ним історії «про вершника-привида, який викрав прекрасну Ленору» [4], молодий лицар попрощався з гостями й опівночі залишив замок. Автор підсилює містичне забарвлення нічного гостя відомими романтичними штампами: «глухий, мертвенний голос» із «замогильним відтінком», «обов'язки зовсім іншого роду» [4], які очікують мерця. Весь наступний тиждень він з'являвся вночі під вікном красуні, що врешті-решт призвело до її зникнення.

Фінал твору налаштовує на подвійне потрактування цієї події. Для шанувальників містики і страшних історій є один варіант: «Привид... її уніс привид», адже, як зауважує автор, «випадки такого роду не становлять у Німеччині нічого незвичайного, що підтверджується великою кількістю цілком достовірних розповідей» [4]. Втім для скептиків і реалістично налаштованих читачів є й інший, більш оптимістичний варіант: молоді закохані таємно одружуються і повертаються наступного дня до батьківського замку.

Така ж подвійна розв'язка спостерігається і в інших творах збірника: «Легенда про Сонну Лощину», «Розмова в Вестмінстерському абатстві» й навіть «Ріп Ван Вінкль», в якому теж неоднозначно пояснюється двадцятирічна відсутність героя: чи його приспали гноми, чи він втік від сварливої дружини і переховувався в горах. Як зазначає І.Т. Островська, прийом завуальованої фантастики – «подвійна мотивація подій, яка не дає читачу остаточно вирішити: чи то в життя героя втрутилась нечиста сила, чи то вони стали жертвою якогось неймовірного збігу обставин» [3] – є одним з найулюбленіших прийомів у новелістиці американського письменника.

В Ірвінга фольклорний сюжет (про безголового вершника чи жених-привида) винахідливо використовується героями для досягнення своєї мети. Таким чином, жанр новели спростовує містичний настрій баладного сюжету, вся трагікомічна ситуація нагадує розіграш, “practical joke”, американську гумореску народного походження.

Як зазначає С.М. Пригодій, «в «Книзі шкіців» під час розповідей про потойбічні сили й ірреальні пригоди спостерігається «вивищення мовлення»: сила слова підтверджується захопленням ставленням слухачів до «страшних історій», незважаючи на авторську іронію [1, с. 14]. Сюжет новели «Жених-привид», так само, як і більшості творів у збірнику, містить антиномію «тиша – мовлення». З одного боку, простежується натуроцентризм, наближеність до природи, рідної домівки, сімейних традицій, патріархальної старовини (як і в творах «Сільське життя в Англії», «Вдова та її син», «Сільський похорон», «Святвечір», «Різдво», «Легенда Сонної Лощини» та ін.). З іншого – вивиснується мовлення, коли герої використовують сюжети «страшних історій» як керівництво до дії (інсценування зустрічі з безголовим вершником чи мертвим нареченим), що є ствердженням вітальності, перемоги здорового глузду і боротьби за своє кохання.

Вибудовуючи дихотомію «чоловіче – жіноче», Ірвінг розмірковує про цю специфіку в оповіданні «Розбите серце»: «Чоловік сповнений інтересу та амбіцій... Кохання – лише краса його раннього життя або пісня, що виспівується в короткі перерви поміж головними подіями... Натомість жінка, все її життя, є історією почуттів і афектів. Серце – увесь її світ: саме в сердечній царині вона прагне до перемог... Вона сповна покладається на природу, всією душею віддається почуттю, коханню...» [4]. Неодноразово автор в опозиції «чоловічого – жіночого» виокремлює ще й протистояння патріархального й сентиментального. З одного боку, показується непохитність старих норм буття, яких дотримуються, як правило, представники старшого покоління, з іншого – намагання молоді діяти не за правилами, а за почуттями. Так, донька барона, яка була вихована суворим батьком і двома тітоньками, виявила характер в своєму прагненні бачитись із женихом, і, навіть знаючи, що він примара, втекти разом з ним («Жених-привид»). Якщо в «Легенді Сонної Лощини» батьки молодій Катріні не втручаються в її стосунки з молодиками, то скоріше через те, що впевнені в правильності її вибору і дотриманні законів свого роду. В оповіданні «Гордість села» дівчина не наважується порушити сімейні традиції, щоб залишити батьків і поїхати з коханим, але сердечні страждання, туга призводять до нервового виснаження й смерті. Тобто, в дихотомії «чоловіче – жіноче» при співчутті молоді та їхньому праву на особисте життя, автор показує превалювання усталених патріархальних цінностей, на стражі яких стоять батьки. Письменник підкреслює вивищення «чоловічого» (зазвичай, батька, який уособлює пріоритет патріархальності) над «жіночим» (сентиментальним, показуючи підпорядкованість дітей батьківським традиціям). І якщо навіть молоді герої в «Жениху-привиді» тікають і таємно одружуються, то вже наступного дня повертаються до батька, визнаючи його пріоритет (інтерпретація біблійного сюжету про блудного сина). Цікаво, що

тітоньки героїні, замолоду самі легковажні кокетки, з роками стали невблаганними прибічницями патріархальних законів.

Висновки.

Таким чином, художні особливості новели «Жених-привид» - зв'язок з європейською фольклорною традицією, використання бінарних опозицій «тиша – мовлення», «чоловіче – жіноче», «патріархальне – сентиментальне», натуроцентризм, завуальована фантастика – поєднує її з іншими творами «Книги шкідців». Новела відіграє помітну роль в реалізації авторського задуму налаштування інтертекстуального та міжкультурного діалогу Європи й Америки.

Література

1. Пригодій С.М., Горенко О.П. Американський романтизм. Полікритика: навч. посібник. Київ: Либідь, 2006. 440 с.
2. Тверітінова Т.І., Шовкопляс Г.Є. Історія зарубіжної літератури XIX століття. Перша половина: доба романтизму. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 360 с.
3. Островська І.Т. Фантастичне в новелах В. Ірвінга. URL: http://www.rusnauka.com/SND/Philologia/3_ostrovs_ka%20i.t..doc.htm
4. Irving W. The sketch book of Geoffrey Crayon, Gent. URL: <https://www.gutenberg.org/files/2048/2048-h/2048-h.htm>
5. Musäus Johann Karl August. Volksmärchen der Deutschen. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=loc.ark:/13960/t7fr1790n&seq=16>

References

1. Pryhodii, S.M., Horenko, O.P. (2006). *Amerykanskyi romantyzm. Polikrytyka* [American romanticism. Polycriticism]. Kyiv: Lybid. 440 s.
2. Tveritinova T.I., Shovkopliias H.Ye. (2018). *Istoriia zarubizhnoi literatury KhIKh stolittia. Persha polovyna: doba romantyzmu* [History of foreign literature of the 19th century. The first half: the age of romanticism]. K.: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. 360 s.
3. Ostrovska I.T. *Fantastychno v novelakh V. Irvinha* [The fantastic in the short stories of W. Irving]. URL: http://www.rusnauka.com/SND/Philologia/3_ostrovs_ka%20i.t..doc.htm
4. Irving W. *The sketch book of Geoffrey Crayon, Gent.* URL: <https://www.gutenberg.org/files/2048/2048-h/2048-h.htm>
5. Musäus J. K. A. *Volksmärchen der Deutschen. 1782-1786* [German folk tales. 1782-1786]. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=loc.ark:/13960/t7fr1790n&seq=16>

The work examines the novel "The Spectre Bridegroom" in the context of "The Sketch Book" by W. Irving. The impact of the European romantics' experience on the formation of the writer's folkloristic concept is clarified. The transformation of the ballad plot into a "practical joke", an American humor of folk origin is traced. The connection with the German folklore tradition, the romantic duality of the finale, naturocentrism, the binary oppositions "silence - speech", "masculine - feminine", which are characteristic of both the short story "The Spectre Bridegroom" and many other works of the collection, are analyzed.

Key words: W. Irving, "The Sketch Book", "The Spectre Bridegroom", short story, folklore tradition, naturocentrism, dichotomy "silence - speech", "masculine - feminine".

© Тверітінова Т.І.

Стаття надіслана 18.02.2024 р.